

MAGYAR-ZSIDÓ SZEMLE.

SZERKESZTIK

BACHER VILMOS ÉS BÁNÓCZI JÓZSEF.

HARMADIK ÉVFOLYAM.

BUDAPEST.

AZ ATHENAEUM R. TÁRSULAT KIADÁSA.

1886.

ügykezelés 985 darabot mutat föl, a főrabbitsági hivatal 1177 iratot adott ki.

A »rendkívüli események« fejezete általános érdekű ügyeket tárgyal. A nőegylet jubileuma méltó hódolat volt a fáradhatatlan *Kohen Johanna* érdemeinek. A zsidó felekezet képviselőjének kérdése a főrendiházban tudvalevőleg alkalmat adott a szegedi hitközségnek, hogy a hazai községeket egy általa szerkesztett kérvénynek az országgyűléshez leendő benyújtására fölszólítsák. Az ügyesen és tapintatosan szerkesztett kérvény egész terjedelmében van közölve a jelentésben, melyből azt is megtudjuk, hogy 36 hitközség csatlakozott a szegediekhez. Nevöket méltó itt is följegyezni: N.-Kikinda, Orsova, Félégyháza, Déva, Lugos, Ó-Moravicza, Alsó-Kubin, Palánka, Czegléd, B.-Csaba, Tapolca, Gyöngyös, Szarvas, Z.-Egerszeg, Szolnok, Miskolcz, Kolozsvár, Székesfehérvár, Keszthely, Temesvár, Mohács, Kecskemét, Jászberény, Battonya, N.-Sz.-Miklós, Trencsén, Békés-Gyula, Liptó-Sz.-Miklós, Pápa, Szabadka, Csongrád, Török-Beese, Pécs, H.-M.-Vásárhely, Zombor.

Megvalljuk, föltétlenül helyeseljük a jogos ügyben való ily fölszólalást és a hozzájárulást is nem esekély tényezőnek tartjuk arra nézve, hogy a zsidók összetartozósága és a zsidó közügyek iránti érzéket lassan-lassan fejlesztjük.

Közölve van még dr. Hirschler és Sváb főrendiházi tagok válasza a szegediek üdvözlő iratára. Meg vagyunk győződve, hogy e két levél majdan érdekes kortörténeti adalékul fog tekintetni a mai zsidóság közszellemének ismertetésére. Megérdemelnék, hogy manapság is széles körökben olvassák és fölöttük elmedkedjenek. —

A hitk. százéves fönmállása után szó van a szegedi anyak. kerület megakulálásáról. A külső községekben lakó hitfelekre akként szabták ki a közös költséget, hogy egy családra átlag két forint esik. A jelentés végül megemlékszik Steinhart főrabbi haláláról is.

— f.

Tanügy.

Talmud-tóra, hittanítás, prosezeminárium, szeminárium.

Jó jele a hitfelekezeti élet föllendülésének hazánkban, hogy e Szemle 1885. októberi füzetében a talmud-tóra iskolák ügyében megjelent hivatalos iratok a legjelesebb szakférfiak hozzászólásait vonták magok után. Minthogy ez értékes felszólalások nagyjában azon igénytelen nyi-

latkozat köré csoportosulnak, mely részéről ez ügyben hivatalos ezéla történt, kötelességemnek vallom, a felmerült eszmecsere folytán ismét szót emelni. Úgy hiszem, e folyóirat t. szerkesztősége sem fogja az itten következő sorokat holmi „Zárzó“-félének tekinteni akarni; az ügy, melylyel e rovatban foglalkozunk, oly fontos és hitfelekezeti életünk üdvös fejlődésére oly nagy kihatással van, hogy azt még akkor sem szabadna a napirendről letenni, ha már annyira is volnánk, hogy a szóban forgó hitközségi feladat mindnyájunk teljes meglegedésére, méltó módon lenne megoldva.

Talmud-tórán kezdjük. De az eszmecsere haladása a középiskolai hitoktatást is belesodorta tárgyalásunkba. Meg a prosezemináriumok ügye is felmerült. Az utóbbiakról nem akarok ez alkalommal szólni; csak azt a tényt akarom felemlíteni, hogy — amint látszik — a prosezemináriumok kérdésére nézve a felszólaló urak, kik ez ügyet eszmecsereünkbe belevonták, (Hochmuth e folyóirat II. 615. lapján, Klein u. o. 662. l.) mást magyaráztak ki szavaimból, mint a miért magam akarnék felelősséget vállalni. Merő képtelenséget állítana az, a ki a prosezeminárium szükségességet tagadni akarná; de véleményem szerint, az okos szervezési módszer ellen vétene meg az, a ki a papi pályára való előkészítést a hitközség ama feladatával zavarná össze, hogy a hozzátartozók gyermekeit a felekezeti feladatok művelt felfogására és teljesítésére nevelje. Ezért kétféle dolog a *talmud-tóra-iskola* meg a *prosezeminárium*; amaz hitközségi belső intézmény, emez az országos felekezetre szóló szakiskola.

De még egy más pontra nézve is nagyon rövid helyreigazítással kell szolgálnom. Nem hiszem, hogy a múlt Löwy rabbi ur (e folyóirat jelen évfolyamának 76. lapján) követel, bármily kívánatos is legyen az ő tervének érvényre emelése, hogy t. i. a köteles két órai hitoktatás minden osztályban „*kizárólag a héber tanulmányoknak*“ legyen szentelve, kivihető volna. Nines rá ugyan, tudtommal, praecedens, de kétségbevonom, hogy a hit-tanár valamely tanulót az illető osztályban joggal — beszéljünk prózailag — megbuktathat, ha a „*héber tanulmányokban*“ nem bír a tanár általa követelt készültséggel. A törvény a hit- és erkölestan előadását követeli, és e törvényhez kell alkalmazkodnunk, midőn a két órai oktatásról gondoskodván, a vallástanár elé szabjuk az általa előadandó tananyagot. Ha ez oktatás tartalma és eredménye bennünket ki nem elégít, a mi kötelességeink annak hiányait kiegészíteni és alkotni oly intézményeket, melyekkel nem a törvénynek, hanem minmagunknak tartozunk. És ez intézmények között a legkiválóbb a *talmud-tóra-iskolák* szervezése.

Ez iskolák rendeltetésére és szervezetére nézve az e folyóirat hasábjain lefolyt eszmecsere nem tüntetett fel mozzanatot, mely arra nu-

tatna, hogy a tisztelt felszólaló uraknak az ellen, a mit *Bacher* bariton és magam ez ügyben koezkáztattunk, lényeges kifogásuk volna. E tekintetben csak köszönettel adózhatunk azon hízegő elismerésért, melylyel törekvésünket kitüntetni sziveskedtek. Annál több megjegyzés esett magának a hitoktatásnak szervezetéről. És e téren, ninesen komoly zsidó ember, a ki ne lássa, hogy biz itt beteg szervezettel van dolgunk, melyet nem gyógyíthatunk pillanatnyi enyhítő szerekkel, a melyek legfőlebb ideig-óráig tehetnek szolgálatot, de bizonyos, hogy a betegség jelei később annál rohamosabban történék elő.

„Vajjon nines-e balzsam Gilcádban?”

Hochmuth főrabbi ur, azon módszeres gondolatmenettel, mely minden nyilatkozatát kiténteti, ugy hiszi, hogy a fennforgó bajokon ugy segítünk, ha azt eszközöljük ki, hogy az egész országban *egy* tanterv uralkodjék. Bizony! így minden esetre rendszert teremtenék, *alaki* összefüggést, de gyógyítanók-e komolyan a bajnak gyökerét? Nem csak arról van szó, hogy vajjon összefüggés létezik-e országszerte a hittanításra alkalmazott módszer és tanítási haladás között; hanem arról és főképen arról van szó, hogy a hittanítás iránya, bár összefüggésbe hozva, megfelele annak a feladatnak, melyet a felekezeti tanítás ez ága megoldani hivatva van?

Hogy a jelen állapot nem áll a jogos igények színvonalán, arra nézve, ha jól értettem nyilatkozataikat, a felszólaló urak egy értelmén vannak.

Kétségtelen, a rendszerben van a hiba, de honnan szedjük a jó rendszert?

Ne kerüljessük a kérdés megoldásának fokuát! — Derekas és arra való hittanításunk sem az elemi iskolában, sem a középiskolában, de még többet mondok, a gyülekezetben s a templomban sem léssen addig, míg őszinte, korunk s felekezetünk rendeltetésének színvonalán álló theologiánk, vallástudományunk ninesen.

Az iskolai *hittanítás* nem lehet egyéb, mint kifolyása, következménye a theologiának, mint *tudománynak*; ebből szija táplálékát korról-korra, és ha azt nem akarjuk, hogy elavuljon, elmervedjék, elhaljon a vallástanítási pedagogiának ez összeköttetés eleven fennmaradását kell ápolnia és táplálnia. Valamint a kis fizika, amit az alsóbb iskolákban tanítunk, irányút s tartalmát a fizika tudományának állásától nyeri a mint azt minden korszakban a bűvárkodás haladása előbbre viszi, azonképen van az minden tudás terén, és a vallásos tudás terén sem lehet másképen.

De máir hogyan állunk mi a hittannal? Ennek semmi benső kapcsolata ninesen a vallástudomány haladásával. Nem is lehet. Mert hogy

őszintén megvalljuk — mindig csak a mi viszonyainkról szölok — abban az egyetlen intézetben, melynek hivatása volna a vallástudományt ez országban képviselni, azon számos oktatási anyag és ügyesség között, melylyel ott a rabbi-pályára készülő ifjúságot foglalkoztatják, hiába keresnök jelét annak, hogy a zsidó theológiának mai állását *rendszeresen* képviselni és a művelt vallásos köztudat tudományos kifejtését eszközölni képes volna.

Ezt, úgy látszik, teljességgel mellékesnek, talán fölöslegesnek és félek attól, hogy károsnak is tekintik. Az ott uralkodó szellemtől elvárhatjuk-e, hogy a hittanítás fejlődésének támasztója legyen? Lehet-e ez alapon a hittanítás okzerű fejlődéséről szölni? és lendítünk-e rajta azáltal, hogy új és megint új tanterveket főzünk ki, vagy a régieket foldozgatjuk-toldozgatjuk — de a fenn említett hiány miatt soha se vagyunk képesek olyat teremteni, mely a theologiai tudományyal összhangban álljon? Itt nem használ se enqûtezés, se konferenciázás, se hittanítói kongresszus; e bajon nem segíthetünk *mechanikai* módon, hanem csak *organikus* módon; nem is pusztá jóakarattal és buzgalommal, hanem erélyes hozzáállással és komoly eszelekvéssel; de nem is rögtönösen, hanem a jövő számára jobb talajt készítvén elő. Mert mindenek előtt annak bizonyosságát kell lelkiismeretünkben megérlelni, hogy azt az elzülést, mely e téren generációinkat jellemzi, nem kívánjuk örökségül átadni gyermekeinknek.

Reá mutattunk a kérdés nyitjára; nem a mi kötelességünk, hogy ez alkalommal mélyebben becsátkozzunk e tárgyba.

Csak egyet kívánok itt még megjegyezni. A fent *mechanikus* kísérleteknek nevezett intézkedések közé kell sorolnunk azt az egyetlen egyet is, mely a rabbi-képző keretében ez ügyben eddigelé történt. A rabbi-képző intézet vezérlő és felügyelő bizottsága legutolsó ülészakájában (mult évi június hóban), ha jól értesültem, az intézet tanári testülete a bizottság részéről felszólítást vett arra, hogy tegyen indítványt egy hittanítói tanfolyamnak az intézet mellett való felállítására nézve. Kétségtelenül üdvös intézkedés, lézagot is pótló s reménylendő, hogy a tanári testület azon teljes esztendő alatt, mely neki az előterjesztés elkészítésére adatott, az ügyet gondosan tanulmányozza és oly institueziót teremt, mely a hittanítói *qualifikáció* elnyerését rendszerezi és az ahöz megkívántatott ismeretek elsajátítását lehetővé teszi. De kvalifikált hittanáraink nagy számmal vannak mostan is; hisz rabbi-képző intézetekből kikerült tudós rabbi is foglalkoznak hittanítással. És mégis miért panaszkodnak ezek épen úgy, mint bárki más az általuk teljesített hittanítás foganattalanságáról? Ugy gon-

dolom, ez a körülmény *ad oculos* mutatja nekünk, hogy nem csupán a vallásánarok kvalifikációján fordul meg a bonyodalom, melynek okait fűr-készszzük.

Nem ismételtetjük elég gyakran és elég nyomósan: a míg a hittanítást valami bübájós ráolvasásnak tekintjük, melynek pusztán mechanikai hatása képes az ördögöt kiitzni a gyermek testéből-lelkéből, addig nem fogunk ezélt émi. A hittanítás anyagát más dolognak kell tekinteni, mint „emberek parancsolatjából“ elvégzett oktatási funkezióznak, melynek tartalma mindegy akárhomon szija életének erejét. A hittanítás a növendéket Izraél vallásának magaslatára kell hogy helyezze; kell hogy eleven élet lüktessen ereiben; és ez érlüktetést ne várjuk holmi pedagógiai experimentumoktól, törekvő iskolamesterek didaktikai fogásaitól. A hittanításnak szelleme kell hogy egységes és megszakadás nélkül összefüggő legyen, a legmagasabb theologiai oktatástól le egészen a legutolsó falusi iskola katedrájáig; és ez összefüggés legyen tudatos, álljon szolgálatában a vallásos életnek és képesítse az utóbbit azon szellemi összhangzat előidézésére, melynek hiányát mi most mindnyáján oly mélyen fájlaljuk.

A hittanítás reformja emélfogva a theologiai magasabb tanulmányok és törekvések alakulásának kérdésétől nem választható el. Ennek megoldása kész talajt fog teremteni az iskolai hittanításnak is.

De hát mit teyünk mi odáig, míg a hittudomány szerves élő alakulása megteremhet minálunk? Bizony bizony, bajos e kérdésre feleletet adni. De a mit tehetünk, az két irányhan történhetik. Első sorban: komoly zsidó theologusaink, kiknek e téren hivatalos kötelességük van, végezzék el, példát adva, a magok körében egyenkint azt, a mit a hitfelekezeti jövőjének érdeke az összesség szempontjából követel tőlünk. Alkossanak a magok körében komoly hittanítást, olyat, mely egyrészt a theologia mai fejlődésének kifolyása, mely másrészt képes a növendék lelkében harmonikus hangulatot megteremteni, nem pedig ellentéteket előidézni, oly ellentéteket, melyek a vallásos frivolitás magvait rejtik.

De második sorban a magyar zsidók összessége ne elégedjek meg ez izolált törekvésekkel; hasson oda, hogy végre valahára Magyarországhan az országos zsidóság szellemi érdekeinek komolyan megfelelő zsidó theologia létezzék, hogy a zsidó papképzés ne álljon hadilábon a modern theologia fogalmával, ne álljon utjában a zsidóság vallásos fejlődésének, hanem legyen mindenek előtt *őszinte*, magamagával azonos, a művelt zsidó közérzületet tudományos irányban kiegészítő és szabályozó. Ha ez meglesz és hogy meglegyen, nincs magyar zsidó ember, a ki ne akarhatná, akkor

majd a zsidó tudomány magasabb szfereiből amyi fénysugár fog özönlenni az apróbb tanításra, hogy nem fogunk a hittanítás problémája előtt, mint aféle Szfinx-rejtvény előtt Oedipust várva állani, nem fogunk napról-napra más experimentumokkal, projektumokkal gyógyítani akarni egy beteget, kinek felocsudását az aggódó család szorult lélekkel várja.

Budapest.

GOLDZSIHER IGNÁCZ.

Egy minta-iskola.

Darnesteter A. derék zsidó franczia tudós a »Revue Pédagogique« egyik tavalyi számában ismerteti a londoni *Jews' Free School*, zsidó ingyenes skola szervezetét, mely nemcsak Angolország, de egész Európa legnagyobb népiskolája.

A J. F. S. London legszegényebb városrészében épült négy emeletes egyszerű vöröstégla épület 18 méter hosszú homlokzattal, rajta e felirat: *Jews' Free School*, alapították 5577—1817., újra épült 5643—1883. Az intézet egyetlen férfitanulója: *Angel* igazgató, ki egész életét e nagy czélnek szentel.

Midőn *Angel* 1842-ben az intézet igazgatója és egyuttal egyetlen tanítója lett, igen középszerű vegyes iskola volt, melybe 216 fiú és 120 leány járt. *Angel* maga nevelte legkiválóbb növendékei közül magának a tanítókat s már 1853-ban az állam az iskolát felügyelete alá vette: az intézet elfogadta az állami tantervet s a tanfelügyelő igen beható inspekcióját, de viszont tetemes évi segélyben részesült. Azóta évről-évre emelkedett s ma világhírű minta-intézet 3200 növendékkel s 89 tanítóval. A mostani óriási épületnek *Angel* maga csinálta a tervét.

Az iskola 73 tantermet foglal magában: 45-öt fiuk és 28-at a leányok számára; jelenleg 66 tanterem van elfoglalva.

A hivatalos tanterv a népiskolai tananyagot 7 évfolyamra osztja, melyek egyenlőtlenül osztozkodnak az osztályokban; az alsókra természetesen több osztály jut. Ime az adatok évfolyam szerint:

Fiúk: 1-ső évfolyam (7 éves növendékek), 13 párhuzamos osztály átlag egyenként 40 tanulóval. — 2. (8 évesek), 11 párhuzamos osztály egyenként 40 tanulóval. — 3. (9 évesek), 8 p. oszt., ezek között 5 oszt. e. 60 és 3 oszt. e. 40 tanulóval. — 4. (10 évesek), 5 p. oszt. e. 60 tanulóval. — 5. (11 évesek), 3 p. oszt. e. 60 tanulóval. — 6. (12 évesek), 2 p. oszt. e. 60 tanulóval. — 7. (13 évesek), 1 oszt. 40 tanulóval.

Leányok: 1. 5 oszt. 40 tan. — 2. 7 oszt. 40 tan. — 3. 4 oszt.